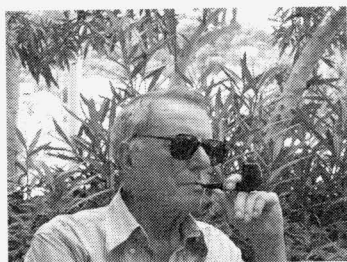

Vladimir Skračić
Zadar

IN MEMORIAM
AKADEMIK VOJMIR VINJA
(1921 – 2007)

Vijest o smrti profesora Vinje zatekla me u trenutku i na mjestu koje smo svake godine dijelili u krugu naših obitelji i prijatelja – u dvoru moje kurnatske kuće na otoku Lavsi. Svake godine smo u tom tjednu, u pauzi između dva lipanjska ispitna roka, sjedili pod borom u neobaveznim razgovorima o ribi, moralu, lingvistici i politici. Mada sam ovu vijest očekivao iz dana u dan, i mada se s ovakvim vijestima često srećem u zadnje vrijeme, dogodilo mi se isto što se događa većini normalnih ljudi. Bio sam nespreman. Gubitak i smrt uvijek se događaju drugima. Sve dok se ne dogode nama.

Profesora sam upoznao prije četrdeset godina. Od prvoga smo susreta postali prijatelji. Iako ovdje pišem o akademiku Vojmiru Vinji kao javnoj osobi, ne mogu ne spomenuti neke činjenice koje me vežu uza nj, a koje, ipak, imaju veze i s njegovim javnim djelovanjem. Od diplomskog ispita koji sam polagao u veljači 1972. do suradnje na mom znanstvenom projektu iz prosinca 2006. stalno plovimo zajedno. A od te plovidbe bok i bok, *alajo* – kako bi se reklo - imao sam neprocjenjive koristi, kako moralne i stručne, tako i materijalne. Omogućio mi je mjesto lektora u Francuskoj 1972. (u trenutku kada to nije išlo bez rizika, osobito s obzirom na «nepoćudnu» političku prošlost moje obitelji), pomogao mi pri zapošljavanju 1977. u Splitu i 1979. u Zadru, uputio me na bavljenje onomastikom... Kod njega sam magistrirao i doktorirao. No, mnogo važnije od svega navedenog, na ovom zajedničkom putovanju, najčvršće su me držala uz Profesora gotovo identična stajališta o bitnim moralnim i intelektualnim pitanjima do kojih mi je bilo stalo.

Profesor Vojmir Vinja deveto je i posljednje dijete u obitelji. Rođen je na Korčuli 1921. Osnovnu školu pohađao je u Korčuli, a gimnaziju u Šibeniku. Kasnije sam od njega saznao da je u toj školi sjedio s mnogim poznatim osobama koje su obilježile duhovni i intelektualni život Hrvatske u poslijeratnom razdoblju, a jedna od njih je bio i moj stric Jerko koji nije doživio to razdoblje, jer je strijeljan 1947.

Iza rata provedenog u taboru antifašista, i nakon što su se i antifašisti počeli ponašati kao i njihovi prethodnici, i općenito - barem u našim krajevima - kao svi političari na vlasti,

odbacio je diplomatsku karijeru i završio u romanskom seminaru profesora Petra Skoka. Korčulansko, jadransko i mediteransko podrijetlo i okruženje, ljubav prema romanskom svijetu i jezicima, iskrena vjera da u znanosti ne postoji nacionalno i političko predodređenje, da ne postoje veliki i mali jezici i narodi, bile su dominante oko kojih se kasnije pleo Profesorov život i djelo. On je na tim temeljima uspio očuvati stečene pozicije hrvatske romanistike u svjetskim romanističkim krugovima, u koje ju je uveo njegov učitelj Petar Skok.

Upoznao sam se s Profesorom u trenutku kada više nije predavao starofrancuski (još smo se koristili njegovim skriptama). Na tom ga je kolegiju već bio naslijedio profesor August Kovačec, također njegov učenik. Za mene je to bila, u neku ruku, olakšavajuća okolnost. Profesor je već tada držao kolegije iz opće lingvistike i semantike, jezičnih polja kojima sam mnogo više naginjao nego povijesti jezika i etimologiji u tradicionalnom smislu riječi.

U pripremama za *Jadransku faunu* koja će se pojaviti mnogo kasnije, sudjelovao sam i sâm kao ispitivač na nekim jadranskim punktovima. Već mi je tada bilo jasno o kakvom se projektu radi i u kojem bi se smjeru valjalo uputiti: terenska istraživanja, mukotrpan kabinetski rad, velike sinteze, romanski jezici, Jadran i Mediteran... U svojoj percepciji žurnih potreba u spašavanju jezične jadranske baštine meni je namijenio polje jadranske toponimije. I tako sam, ne razmišljajući mnogo, postao članom posade Vinjina jadranskog lingvističkoga broda. Razumije se, kako je to i običaj, najprije kao *mali od kužine*. Iako nisam nikada uspio doći do zapovjedničkog mosta, moram priznati, ne samo prigodno zato što je kapetan umro, bila mi je čast ploviti s njime.

No, bilo kako bilo, sada je zapovjedništvo nad brodom, i mimo naše volje, prešlo u naše ruke. Odgovornost smo počeli preuzimati još za života kapetana. Njegovim dobrim postupcima i zalaganjem uvedeni su u posadu novi, mladi i ambiciozni mornari. Ruta, akvatorij i način plovidbe odavno se znaju. Mediteran, Jadran, obala i otoci, čakavski i romanski leksik, terenski rad, leksikografski i onomastički popisi... Nastavljamo gdje smo započeli još za njegova života.

Profesor Vinja zadužio je hrvatsku znanost i hrvatsko jezikoslovlje mnogim dobrim djelima. Na prvom mjestu, velikom ljubavlju prema znanstvenoj i svakoj drugoj istini. Iako naizgled banalno, ova je životna pozicija Profesora bila od neizrecive važnosti za nas koji smo se željeli u njega ugledati i slijediti njegov primjer. Osobno govoreći, a ovo pišem u svoje ime, to je ona komponenta njegove ličnosti koja me je uvijek držala u njegovoj blizini. Tek potom, golema erudicija, znanje i temeljitost u radu. Veliki učenjaci su najprije veliki po svojoj sposobnosti prenošenja znanja i svih općeprihvaćenih vrijednosti na svoje učenike, a profesor Vinja je to zaista bio. Kada ih život dovede do kraja puta, mora se postaviti neizbježno pitanje: Što je ostalo i tko će upravljati ostavštinom? Profesor može mirno počivati. On je u svakoj generaciji i gotovo na svim točkama naše domovine postavio svoje čuvare! Ostavio je za sobom generacije romanista različita dosega i interesa, no, siguran sam da će najbolji među njima, trajno obilježiti hrvatsku romanistiku u budućnosti. Lanac se nije prekinuo.

Ako se zaborave i kada se zaborave ove «sitnice», ostaje trajnim ono što je potvrđeno u znanstvenim i stručnim djelima. Profesorov opus je zaista golem. On bi se mogao raščlanjivati po različitim kriterijima i to ćemo zasigurno morati učiniti u nekoj drugoj prigodi. Za ovu neposrednu, tek ćemo sumarno Vinjinu ostavštinu podijeliti u dvije velike cjeline: u jednoj bi bila romanistika, etimologija, jadransko romanstvo i općenito jezične teme vezane uz more i Mediteran, a u drugoj leksikografija i prijevodi. Rekao bih samo dvije riječi o ovom potonjem. Uzmimo samo veliki *Španjolsko-hrvatski rječnik* i *Gramatiku španjolskog jezika*. Svjestan važnosti hispanističkih studija u Hrvatskoj, koje su što zbog pomanjkanja tradicije, što zbog političkih odnosa toga vremena, ostavljene po strani, uputio se ne samo u izradu priručnika, već i u osnivanje prvog odsjeka za španjolski jezik i književnost. Upravo dok ovo pišem, u tijeku je prvi razredbeni postupak iz španjolskog jezika na Sveučilištu u Zadru. Iako novi odjel za iberoromanske studije, kako će se najvjerojatnije zvati, nije nastao izravnim zauzimanjem Profesora, on svakako počiva i na zasadama koje je on postavio još u šezdesetim godina prošlog stoljeća, kad je krenuo u postavljanje temelja hrvatskoj hispanistici bez ijednog diplomiranog hispanista!

Profesor Vinja je podario hrvatskoj lingvistici, i ne samo lingvistici, nekoliko prijevoda od prvorazrednog značenja. Da je hrvatsko jezikoslovlje u tom pogledu na samom rubu, nije potrebno elaborirati. Dovoljno je spomenuti da je slavni de Saussureov *Tečaj opće lingvistike* doživio svoj prvi hrvatski prijevod 84 godine nakon objavljivanja, upravo iz Profesorove ruke, u trenutku kada je jezična filozofija koja ga je proslavila i odredila mu trajnu vrijednost, već bila potisnuta. Od ostalih velikih dijela svjetske lingvistike, treba spomenuti: Dantev *Nauk o pučkom jeziku* (1998), prvi prijevod *Opće i obrazložbene gramatike Port-Royala* (1999), Benvenistove *Riječi europskih institucija* (2005)... Ciklus je zaključen, upravo nekoliko dana prije smrti, jednim od najvećih dijela francuske misli (i najzahtjevnijim prijevodom po Profesorovim riječima) – Montaignovim *Esejima*. Ovim bi prijevodima trebalo pridodati i brojne druge, ne toliko važne za jezikoslovlje, ali od goleme važnosti za spoznaje o ranoj romanskoj pismenosti i umjetničkoj ekspresiji: *Petnaest bračnih radosti*, *Roman o liscu*, *Celestina ili Tragikomedija o Kalistu i Malibeji*, *Pisma Abelarda i Heloize* ...

No, najvažnije polje interesa, polje u kojemu se prepletala ljubav za jezikoslovlje i ljubav za prostor u kojemu je ono oblikovano – svakako je jadransko romanstvo. Ovaj se termin mnogima neće činiti prikladnim, a i osobno nisam siguran da je najbolji, no, izložiti ću se riziku ove upotrebe i reći da za mene on pokriva istraživanja dalmatskog i ostalih romanskih jezika na Jadranu, njihovu integraciju u jadranske govore i preko njih u hrvatski standard. Ova je materija, osim vlastitih priloga, obrađivana i u mnogim člancima kroz kritička razmatranja (u najboljem smislu te riječi) Skokovih radova i Skokova *Etimologijskoga rječnika*, a zaokružena objavljivanjem trotomnih *Jadranskih etimologija* (1998. – 2004.) koje je Profesor označio kao rječnik *Jadranskih dopuna Skokovu Etimologijskom rječniku*. Naime, zbog okolnosti u kojima je P. Skok ostavio građu za svoj rječnik, učinjeno je mnogo propusta prilikom priređivanja za tisak. Osim toga, Skok je sam napravio stanoviti broj pogrešaka zbog objektivnih ali i subjektivnih razloga. Profesor je u *Jadranskim etimologijama*, taksativno, idući od natuknice, ispravio, dopunio ili pak popunio sve što je nalazio potrebnim.

Međutim, na vrhu Profesorove znanstvene piramide stoji, kao oporuka, *Jadranska fauna - etimologija i struktura naziva*. *Jadranska fauna* nije pretjerano zabavna lektira za široku

javnost koju zanimaju ribe, a takvih na Jadranu nije malo. Nema tu ni ribarskih anegdota, ni kapitalnih ulova, ni opisa ribarskih pošta, kako su to mnogi pomislili kada su požurili u knjižare. Čak su i opisi riba reducirani samo na ono što je davalo povoda imenovanju. Građa za ovu monografiju prikupljena je na 175 jadranskih točaka. Na svakoj točki prikupio je Profesor, uglavnom sam, ali i uz pomoć suradnika (imao sam čast biti jedan od njih, makar i u neznatnom dijelu) nazive za sve morske stanovnike (ribe, rakove i školjke). Uveo je u hrvatsko jezikoslovlje i novi termin za ovo semantičko polje – *talasozoonim*. Podnaslov knjige *etimologija i struktura naziva* govori sve o postupku i ciljevima. Vinja je dao, kako na kronološkoj razini, prateći sve dostupne izvore od antičkih autora do danas, tako i na sinkronoj – povezujući sve što se opravdano povezati moglo sa svih strana ihtiološkog svijeta – jedan zaokružen i izvanredno strukturiran sustav naziva za jadranske morske stanovnike. Knjiga je kompletirana brojnim kazalima, popisima punktova, jezicima posuđivanja...

Jadranska fauna je definitivni otklon od tradicionalne mladogramatičarske etimologije. To je etimologija koja ništa ne ostavlja po strani - ni izgled referenta, ni stanište, ni način lova, ni povijesne potvrde, ni rezultate suvremenih istraživanja na terenu. Na ovoj točki analize, najmanje je važno što je izbor pao na ribe! Ribe su bile podatna pojmovna cjelina, zatvorena klasa referenata i jedna od sastavnica hrvatskoga leksika s golemim brojem posuđenih jedinica iz romanskih jezika. To posuđivanje uvjetovao je kontinentalni karakter slavenskog stanovništva u trenutku pristupanja obali. Postupak i sistematizacija građe ono su što *Jadranskoj fauni* daje važnost koja teško da je dostignuta u hrvatskom jezikoslovlju. Jer, ono što vrijedi za ribe, moglo bi vrijediti, *mutatis mutandis*, i za mnoga druga semantička polja. Treba samo imati snagu, znanje i volju profesora Vinje, pa da se to i učini. Neskromno ću reći da u tom smjeru djelujem sa svojim suradnicima, no, još smo daleko od zaokruženih rezultata.

Profesor Vinja bio je član uredništva *Čakavske riči* i čest gost na stranicama ovoga časopisa. Brojni članci koji su kasnije objavljeni u *Fauni* i u *Etimologijama*, pojavili su se najprije u ovom ili u onom obliku u *Čakavskoj riči*. Profesoru je bilo izvanredno stalo do postojanja časopisa koji će se baviti i koji se bavi jadranskim jezičnim temama. Redakcija *Čakavske riči* potpuno je svjesna gubitka do kojega je došlo odlaskom Profesora. I ne samo redakcija! No, kako to uvijek biva s velikim učenjacima, ostalo je djelo koje će zasigurno biti, u našim morskim relacijama i izvan njih, predmetom brojnih rasprava i priloga. U tom smislu, moglo bi se već sada reći da Učitelj nije otišao bez ikakve zadovoljštine. Doslovno pred kraj njegova života obranjena je na Sveučilištu u Zadru disertacija kojoj je gotovo isključivi korpus bio materijal iz *Jadranske faune*. Želio je prisustvovati toj obrani. Sve je u tom smislu bilo poduzeto, ali ga je nagli napad bolesti u tome spriječio. No, pročitavši disertaciju za kratkog oporavka, bio je vrlo zadovoljan kvalitetom prezentiranih rješenja. U istom se kontekstu može spomenuti i znanstveni projekt *Onomastica Adriatica* na kojemu je bio suradnik. I nad njim bdije, iako sklopljeno, njegovo strogo znanstveno oko. U ovom se trenutku priprema barem još jedna disertacija s ihtiološkom tematikom. *Čakavska rič* nastavlja izlaziti i objavljevati radove koji se pozivaju na rezultate njegovih istraživanja...

Na kraju, ostalo je ono što se može vratiti samo u sjećanjima, a nekada ni to nije nevažno: tunja za kanjce, lešada ispod bora, cigara iza brudeta, beskrajni razgovori o ribama na provi od gajete... Zbogom Professore!